

G r e h.

Spisal Ivan Cankar.

I.

olnce se je bilo skrilo za župniškim vrtom in mračilo se je hitro. Tone se je ozrl na nebo, in ko je videl, da je otemnelo že tudi jabolko na visokem zvoniku svetega Pavla, je odprl duri in je stopil v zakristijo. Temno je bilo v zakristiji in tiho; Tone je bil bos in tako tudi njegovi koraki niso motili tišine. Skozi visoko barvasto okno je prihajala nerazločna, dremajoča luč, bolj tiha in samotna nego noč sama. Nad molitvenjakom je viselo veliko razpelo, ali ni se razločil več križ, svetilo se je samo Kristusovo telo.

Stopil je v cerkev in cerkev se mu je zdela v tej samotni tišini neizmerno prostrana in visoka. Tupatam, na stebrih, na zidu, na klopeh je sameval žarek večerne svetlobe; ti žarki so bili kakor tenki, plašni glasovi sredi tišine; prikradli so se bili skozi presledke v barvastih oknih in so blodili izgubljeni in prestrašeni po tej žalostni, brezkraini samoti.

Ko je šel Tone mimo velikega oltarja, je pripognil koleno in se je prekrizal. Nato je odprl male duri, ki so vodile na stopnice, in je šel po ozkih, vijugastih kamenitih stopnicah navzgor, kjer so visele od stropa debele vrvi zvonov. Zazibala se je vrv, ko je šel mimo; tipal je po ozkem in temnem hodniku in je odprl duri na prižnico. Velika in tiha je bila cerkev kakor neizmeren grob. Naslomil je komolec na rdečežametno blazinico in je gledal navzdol. Prišla je bogve odkod globoka žalost v njegovo srce; tako je bila tiha in samotna kakor cerkev pred njim. In leglo mu je težko na misli, da ne bo stal nikoli tako na prižnici, v talarju in beli čipkasti srajci.

Vrnil se je na hodnik in je odklenil duri, odkoder so vodile ozke lesene stopnice navzgor, zmerom navzgor, v strmih ovinkih. Prikazala so je medla svetloba; tam je bilo okence, izdolbeno v debeli zid. Pogledal je doli in vas je ležala tam v večernem mraku, vsa že v sencah vtopljenja. Gledal je in je razločil tam daleč svoj dom. In domislil se je, da ne bo večerje nocoj in da stoji mati v

kuhinji in joka. A tam daleč, tam daleč se je še svetilo solnce na belem hribu. Tja bi šel človek, tja daleč za solncem . . .

Pozno je že bilo, hitel je po stopnicah navzgor. In polagoma se je svetlilo, razločevale so se sive, prašne stene. En sam ovinek še in stal je pod zvonovi. Na vseh štirih straneh so bila velika okna in pogled je segal v daljno daljavo, kjer se je izgubljala pokrajina v sence in noč.

Potegnil je za vrv in veliki zvon se je pričel polagoma zibati, tam zgoraj se je začulo hripavo škripanje. Počasi in enakomerno se je zibal zvon in kladivo je udarilo. Zabučalo je in bučanje je naraščalo, bilo je kakor morje in zmerom bliže je prihajalo morje in valovi so peli. Čudovita pesem je bila, čudovito živo življenje in Tone je živel v njem, plaval je na silnih valovih, ki so peli, in tudi sam je bil samo val tega morja, glas te čudovite pesmi, brez misli in brez žalosti in brez upanja. Dolgo že ni nič bilo kladivo ob bron, ali donelo je še zmerom, polagoma so se mirili valovi in so peli tiše. Nato je zazvonil Tone z malim zvonom in sredi iz zamolke, umirajoče pesmi je zastokalo glasno in rezko, čudno bolesten glas, kakor krik človeka, ki se je izgubil in blodi sredi noči in ne ve več poti. In ko se je zvon samo še nalahko zibal, je stokalo še zmerom od daleč in Tonetu je bilo budo in žalostno pri srcu.

Ko je odzvonil, se je naslonil na visoko okno in je stisnil obraz v dlani. V temno daljavo se je širila ravan pred njim, hiše, drevje, vse se je potapljalo v noč, izgubljalo; tuintam je zamigljala plašna luč kakor kresnica v temnem grmu. Nebo pa se je še svetilo, v prelepi oranžni svetlobi je žarelo na obzorju in gore je tam oblival odsev te čudesne svetlobe . . . Tja bi šel človek, tja daleč . . .

Na stopnicah je bila črna tema; ob prvem ovinku je izginila bleda luč, ki je sijala od zgoraj. Tipal je ob zidu, da ne bi se spotaknil na strmih stopnicah; neprijazno, kakor koraki tatu so se glasili v temi plazeči se in drsajoči koraki njegovih bosih nog. Zavesetilo se je medlo, prišel je do okenca. Postal je, že je stopil korak navzdol, a nato se je vrnil; zdelo se mu je pozneje, da ga je bil nekdo poklical — pritajen glas iz teme; in ubogal je in je šel.

Tam so bile nizke lesene duri, ki so vodile na podstrešje. Odprl je in zadušen vzduh mu je prhnil v lica, duh po netopirjih in kakor po trohnobi in mrtvašnici. V strehi so bila okna, toda steklo je bilo zamazano in vsled dremotne, sive svetlobe v tramovju je bila noč še temnejša in neprijaznejša. Tla so bila valovita, poševna in noge so se vdirale v prah in blato. Na sredi je bila kupola

in v kupoli velika okrogla odprtina; tam je visel lesteneč. Tone se je sklonil in je pogledal navzdol; ni se dalo razločiti v cerkvi nič več, samo od velikega oltarja se je svetlikalo zaspano, plapolaje. Prijel je za verižico in veliki, v belo platno zaviti lesteneč se je nalahko zazibal — oglasilo se je, kakor da bi brusil nož ob pilo, kakor da bi brusila smrt koso.

V tramovju se je zgenilo, zafrfotalo je Tonetu nad glavo, potem prav mimo njegovega obraza, da je začutil smrdečo sapo. Gledal je, in frfotalo je v velikem kolobarju naokoli po vsem prostornem podstrešju in naposled je izginilo tam, kjer so bile odprte male duri in se je vzdigal zunaj silni kameniti križ nad fasado. Šel je naravnost tja, in ko je bil pri durih, se je sklonil in je stopil z nogo varno na ozko, poševno kositrno streho, da bi prišel do križa ter se naslonil nanj in gledal z višave navzdol. Toda z drugo nogo ni stopil, stresel se je in se je okrenil, zakaj poklicalo ga je bilo zadaj — pritajen glas iz teme. Zdaj je slišal čisto razločno, ni se mu več samo zdelo, da ga nekdo kliče; in kliče s stokajočim, jokajočim glasom kakor otrok, ki se je bil izgubil v temi.

Tone je stopal počasi po razritih, kamenitih tleh; obok se je spuščal na obeh straneh strmo navzdol; povsod jarki, kotline in hribi — kakor pusta, valovita pokrajina tam nad vasjo. Ali zdaj je zaklicalo, zastokalo od druge strani in ozrl se je in se je vrnil. Plezal je navzgor in v zadušnem, glušem mraku mu je bilo, kakor da pleza mukoma po visokem strmem klancu, ki mu ni konca nikjer. Tako je plezal na vrh oboka, do kupole, in je plezal po drugi strani navzdol. In zaklicalo je od one strani, prav od onega kraja, odkoder je bil prišel.

Bilo ga je strah in žalosten je bil. Kakor je bila tema vse-naokoli, tako je legla tudi v njegovo srce in zastokal bi sam, zajokal. Toda klicati si ni upal; poslušal je, glavo sklonjeno, oči široko odprte.

In tedaj se je zasvetilo na kupoli, prav na tistem mestu, kamor je padal skozi razbito steklo medel žarek od svetlega nočnega neba. Zasvetilo se je in je svetilo mirno.

Tone je plezal gori, in ko je gledal z velikimi svetlimi očmi, mu je gledalo naproti dvoje velikih svetlih oči. Tam je čepelo na kupoli in je strmelo nanj z velikimi svetlimi očmi. Tone je postal in se ni mogel geniti in tudi pred njim je čepelo in je gledalo in se ni genilo.

In ko je spoznal mlado belo mačko, ki je čepela tam pred njim in mu je gledala naravnost v oči, se je zasmel; toda njegov smeh ni bil vesel in je odmeval zlobno po tišini. Lepa bela mačka je bila, še čisto mlada in nič hudobnega ni bilo v njenih očeh. Zgenila se je, sklonila je glavo in se je bližala plašno in neodločno.

Strah je še trepetal v njem in trepetalo mu je telo. Zamahnil je, toda mačka se ni prestrašila, plazila se je bliže.

»No, idi, vrag!«

Zaklical je pač nekdo drugi, iz teme, iz tišine, zakaj glas je bil surov in moški, kakor glas pijanca. Stal je pač nekdo za njim in se je govoril zanj in se je kretal zanj.

»No, idi, vrag!«

In je zamahnil in je stopil bliže. Ali mačka se ni prestrašila; sklonila je glavo še nižje, hrbet se je krivil in se je vzdigal, vdano, plašno, tiho so stopale tenke noge in mlado belo telo se je vilo, je trepetalo.

»Odkod je prišel vrag? Zakaj ne gre?«

Kakor je bila tema vsenaokoli, tako je bila tudi v njegovem srcu; nič lepega in veselega ni bilo v njem; bilo je kakor cerkev tam doli, prostrana in neprijazna posoda noči.

Tedaj se je oglasilo, zastokalo je, zaprosilo. Dihal je težko in tresel se je; ko je stopil navzgor, se je spotaknil in je padel na koleno. Nato se je vzdignil hitro, z velikimi, omahujočimi koraki je hitel do vrha, sunil je z vso silo in nato je stal mirno na kupoli, glavo upognjeno, roke ob životu. Tam je padlo zamolklo in se ni več oglasilo. Kakor žoga je bila odletela mačka od kupole, prav do odprtih duri, kjer se je vzdigal zunaj silni kameniti križ nad fasado. Obležala je, toda glej, kmalu se je vzdignila, plazila se je bliže. Velike oči so se svetile, gledale so naravnost nanj in on je gledal naravnost vanje z velikimi svetlimi očmi. Gledal je pač nekdo drugi in nekdo drugi se je kretal zanj.

Kakor se je bližala mačka, tako se je bližal tudi on, ni hitel več in omahoval in tudi tresel se ni več. Počasi se je bližal, s tihimi koraki, glavo upognjeno.

»No, mačka, mačica, pridil«

In tudi smejal se je, s tihim, hudobnim smehom. Cmokal je z ustnicami in se je trkal rahlo po kolenu.

»No, mačka, mačica!«

In bližala se je z visokim, skrivljenim hrbtom; pol plašno in pol gosposko se je vilo mlado belo telo.

Sklonil se je globoko in je zgrabil s skrčenimi prsti, z obema rokama za mehki židani kožuh in je vzdignil visoko.

Smejal se je in ji je gledal v oči.

»No, mačka, mačica?«

Gledala mu je v oči in je zamahovala narahlo in plašno z belimi tačicami, hotela se je približati obrazu in si ni upala. Spustil je z eno roko, zamahnil je in je udaril s pestjo naravnost na svetle oči. Nič se ni oglasilo, tačice so zamahnile narahlo in plašno. Čisto mlada mačka je bila in strah jo je bilo celo netopirjev. Mlada bela mačka z rdečo pentljo na vratu.

Dihal je težko in je udaril vdrugeč, naravnost na oči.

»No, mačka, mačica? Ali nič ne prosiš, ali te nič ne boli? No, mačka, mačica, prosi! Prosi! Prosi!«

Držal je kvišku in je bil, na drobno okroglo glavo, na oči. In mehko belo telo se je vilo, mehke bele tačice so zamahovale plašno in se niso branile, vzdignile so se včasi, da bi zakrile oči.

Utrudila se je roka, vrgel je mačko na tla in obležala je v kotu, ob durih. Ležala je mirno, ali glej, že se je zgenila, vzdignila se je, plazila se je bliže; oči so mežikale, svetile so se kakor prej.

»No, idi, vrag!«

Glej, vzpenjal se je tudi hrbet in se je krivil, mehko, plašno so stopale bele tačice. In tedaj se je oglasilo — tepak, proseč, jokajoč glas.

V njegovem srcu se je vzdigala silna, divja zloba. Kakor da bi se bile odprle durce tam doli v srcu in bi čepela na pragu čudna žival z dolgim mehkim nosom in zelenimi očmi in bi iztegala počasi dolge koščene kremplje. Odpirale so se durce in so se odprle na stežaj.

Zakaj čaka, zakaj prosi? Strašen je tisti stokajoči, proseči glas, človek bi zgrabil, zgrabil, zasekal nohtove, zagrizel z ostrimi zobmi.

»Idi, vrag!«

In se je tresel in se je sklonil, zgrabil je z obema rokama, vzdignil in treščil ob kamenita tla. In je spet vzdignil in treščil, udarila je okrogla glavica ob oster kamen in prikazalo se je nekaj črnega, pricurjljala je kri.

Razširjene in svetle so bile njegove oči, videle so kakor po dnevi; kakor dvoje luči so bile njegove oči in so razsvetlile noč, tako da se je vrnil y tramovje vzbujeni netopir.

Butalo je ob tla, enakomerno, zamolklo. Nič ni čutil rok, vodil jih je nekdo drugi, vzdigal jih in spuščal v taktu.

In ni se oglasilo, ni se genilo, kakor mehek bel klobčič je bilo v njegovih rokah in prsti, skrivljeni kakor kremplji, so se zasajali globoko v mehki beli klobčič.

Postal je, sklonil se je globoko, z obrazom čisto k drobni okrogli glavi in je gledal. Roke so počivale kakor šape na plenu. Odrple so se oči, ozrle so se naravnost nanj in so sijale. Zakričal je, zgrabil, vzdignil visoko in zalučil; padlo je na kupolo ter obležalo.

Ker je bilo tiho in se ni genilo v vsej prostrani tišini, je začul globoko, zamolklo hropenje in je vztrepetal; spoznal je, da je prihajalo hropenje iz njegovih prsi, in začutil je na obrazu, na vsem telesu mrzel pot. Toda že se je premikalo, že se je vzdigalo.

Vzdigalo se je počasi na kupoli, hrbet se je vzpenjal in krivil — in razleglo se je trepetaje po tišini, zastokalo je, zajokalo.

Tudi njegov glas je bil stokajoč, cvileč, ko je zakričal in skočil na kupolo. Zgrabil je z obema rokama za telo in je bil s trdo okroglo glavo ob kamen. Kakor da bi bil s kladivom, s čudnim okroglim kladivom, ki je bilo samo ohlapno pritrjeno na ročniku in se je vrtelo. Ves umazan je bil že kamen, dlaka se je mešala s krvjo. Izpustil je in se je sklonil.

Ležalo je pred njim mirno, iztegnjeno; ni se genilo in tudi oči ni bilo več, nič se ni svetilo.

Tresel se je, sklonjen, omahujoč je stopil s kupole, šel je naravnost, da bi bežal. Ali domislil se je in se je prestrašil. Tam je ležalo, na kupoli, na očitnem kraju; kdor bi prišel, bi videl od daleč. Vrnil se je in je zgrabil ter zalučil doli po strmem oboku, kjer je bila večna tema. Nato je šel hitro, ne da bi se ozrl.

Toda ozrl se je, ko je prišel do duri; nekdo mu je bil pač okrenil glavo. In tedaj je videl, kako se je premikalo tam doli v temi, oči njegove so slutile strahoma in tako so videle. Premikalo se je nerodno, plezalo je navzgor, kakor pijano je plezalo in padalo, telo se je vlačilo po tleh. Toda glej, že se je hrbet vzpenjal in krivil, plezalo je više, prihajalo je bliže. Zahroplo je najprej zamolklo, a nato je zastokalo glasno, cvileče, da se je razleglo rezko po tišini.

Zahroplo je v njegovih prsih, a nato se je razleglo glasno in rezko po tišini; zastokal je, zakričal.

Ob durih je ležala deska; ležala je v temi, tako da je ni videl, a našel jo je, ne da bi iskal; kratka je bila in široka kakor preklano bruno; vzdignil jo je kakor perče, vzdignil visoko in spustil. Udarilo je zamolklo, zadonelo je po vsem oboku, odmevalo je v cerkvi doli

in netopirji so se prestrašili v tramovju. Vzdignil je in spustil in vzdignil spet, obrnil je desko, tako da je udaril z ostrim robom.

In ko se je nato sklonil in je pogledal, je ležalo tam v prahu nekaj umazanega, brezobličnega, ležalo je in se ni več genilo. Deska mu je padla iz rok, tako težka je bila, da bi je več ne vzdignil; in obrnil se je, da bi šel. V tistem trenutku so se zgenile duri, kjer se je vzdigal zunaj veliki kameniti križ, zgenile so se in so se počasi in škripaje zapirale.

Šel je in je stopal tako težko kakor v sanjah; bežal bi in ni mogel. In tudi svetlo ni bilo več; ničesar ni več videl, tudi duri ne in iztegoval je roke, da bi hodil varno. Prišel je do duri in je stopil na stopnice.

»Samo brž, o Jezus!«

Tresel se je in domislil se je, da bi molil, toda ni mogel moliti. Stopal je hitreje, spotikal se je ter se zadeval z rokami, z životom ob zid. In ko je hitel, se je spomnil, da hiti navzgor, v temo.

»O Jezus!«

Vrnil se je; in bilo mu je, da so stopnice čisto navpične in da strmoglavi navzdol. Prestrašil se je in je sedel, toda vzdignil se je takoj. Tipal je z rokami, stopal je varno; ovinek za ovinkom in konca ni bilo. Postal je in je pomislil: ali plezam navzgor, pa se mi samo zdi, da hodim navzdol? — Zastokal je, glas pa je bil cvileč, proseč, prihajal je od zgoraj, iz podstrešja, od kupole . . .

»Samo brž, o Jezus!«

Zasvetilo se je medlo, prikazalo se je majhno okence v zidu. Luč je bila bleda in neprijazna, neprijaznejša od noči same.

Hitel je navzdol, truden je bil in bolan, da bi legel v kot in se sključil in zatisnil oči. Omahoval je in se je spotikal in si je ranil noge, da so krvavele. Odprl je duri v cerkev. Pred oltarjem je gorela večna luč; in ko je ugledal veliki oltar in večno luč, se je prestrašil v srcu in je omahnil nazaj in je spet zapahnil duri. Stal je pred durmi in je trepetal.

»Bežil!«

Odprl je duri in je skočil; bežal je mimo oltarja s sklonjeno glavo in se ni ozrl, odpahnil je hrupoma duri v zakristijo, kjer je visel na križu razpeti Kristus, in je bežal na cesto kakor Judež Iškarjot, ko je bil izdal Odrešenika in je pobegnil iz svetišča.

(Dalje prihodnjič.)

G r e h.

Spisal Ivan Cankar.

(Dalje.)

II.

a klancu pred cerkvijo mu je prišel naproti cerkovnik.

»Pozno si zvonil! Kaj pa si počel tako dolgo tam gori?«

Tone se je ves prestrašil, ni odgovoril nič in je šel hitro mimo. Cerkovnik je gledal za njim in se je čudil.

Zakaj me je vprašal? — si je mislil Tone. — Morda že kaj sluti, morda je kaj slišal. Prav lahko je slišal, saj je odmevalo v cerkvi, tam skozi durce se je glasilo na klanec in po cesti navzdol. Pred hišami so stali, na pragih in so poslušali, kako je cvililo, prosilo in kako je butalo ob tla. Vse so slišali in vse so videli. — Vprašal je samo tako, nalašč, in se je smejal na tihem; zdaj stoji tam in gleda za njim. Ni se ozrl, ali videl je, kako stoji tam, in čutil je na tilniku, na hrbtu njegov porogljivi nasmeh in njegov hudobni, mežikavi pogled. — Samo nalašč je vprašal nocoj, le mimogrede, jutri pa stopi predenj in vpraša naravnost. —

Jasnila se je noč, zakaj zvezde so že zasijale in za hribom je svetil mesec.

Kako lepa je noč! — je pomislil Tone. Nikoli še ni videl noči, ne zvezd, ki so sijale mirno, in ne velikega neba, ki mu ni kraja nikjer in ki je človeku tako čudno pri srcu, če strmi v njegovo neskončnost in ne misli nič. Hiše so bile ob potu in svetile so se belo; tudi hiše so se mu zdele prijazne in lepe kakor nikoli, in ljudje, ki so stali na pragu, so bili prijazni in brez zla. On pa je šel mimo truden in upognjen, zakaj težko breme mu je ležalo na srcu.

Pod klancem so se križala pota in tam je stala pred štacuno debela branjevka; njen obraz je bil širok in prijazen in se je smejal neprestano. Kadar je šel Tone mimo, mu je dala bonbonov, zato ker je bil ministrant. Ugledal jo je pred štacuno in že se je okrenil, da bi se ji ognil, pobegnul preko polja, po skritih stezah.

»Tone! Hej!«

Zdaj je že vse izgubljeno! — si je mislil Tone. Dokler ni bil ugledal branjevke pred štacuno, se ni spomnil, da je bila mačka njena, lepa bela mlada mačica z rdečo pentljo na vratu.

»Kam pa, Tone?«

Bližal se je počasi; sam je čutil, kako so se mu kolena tresla.

»Zvonil sem!« je odgovoril predrzno, ker si je mislil na tihem: če je vse izgubljeno, čemu bi še lagal?

»In potem sem bil na podstrešju!«

Gotovo je čula vse tudi ona, zakaj bi se zdaj lagal in izgovarjal? Jutri zjutraj že pride na dan. Štacuna je bila prav pod klancem, videlo se je odtod naravnost na fasado, na durce za velikim kamenitim križem in tako se je tudi slišalo vse. Slišalo se je, če je potrkal s prstom na zvon, zazvenelo je daleč po klancu, po dolini. Kako bi se torej ne bilo slišalo, ko je kričal in ko je cvililo in stokalo in butalo, ko je odmevalo po cerkvi in v tramovju?

Branjevka se je smehljala, ali Tone ni verjel prijaznemu smehljaju; mežikala je dobrodušno kakor zmerom, ali tudi njenim očem ni verjel.

— Samo igra se z mano, kakor sem se jaz ž njeno mačko, ko sem jo bil po očeh. Jutri pa stopi predme in me vpraša naravnost. —

»No, čakaj, Tone!«

Stopila je v štacuno, Tone pa je pomislil, če bi zdaj brž ne skočil ter pobegnil, predno bi se vrnila branjevka. Toda že se je vrnila ter mu je dala bonbonov, lepo v papir zavitih. Tone je vzela, ni rekel nič in je hitel dalje. Branjevka je gledala za njim in se je čudila; tako majhen in ubog se ji je zdel kakor nikoli. »Bolan je fant!« si je mislila ter se je napravila, da bi zaprla štacuno, ker je bilo že pozno in je občinski sluga že prižigal petrolejno svetiljko na oglu. —

— Vsi že vedo! — je mislil Tone, ko je hitel po ulici. Tam ni bilo več hiš in ne svetlih oken; noč je bila tišja in mirnejša, samo zvezde so svetile. Na desni je bilo odprto polje daleč v temo, do hribov; tudi na levi so bile lehe in ob poti, ob jarku je bila visoka živa meja. Tone se je domislil in je zalučil bonbone preko meje na polje.

»Kdor jih najde, njegovi so!«

Srečal je malokdaj človeka, in kadar mu je prišel kdo naproti, se je ognil daleč v stran in je hitel ob jarku. Bal se je, da bi ga kdo ne ogovoril, sredi prazne ulice in v temi. Ali zdelo se mu je, da se je vsakdo, ki je šel mimo, ozrl srepro nanj, s sovražnim in zaničljivim pogledom.

— Vsi že vedo! Po vsej dolini se je slišalo, zato ker je bil tako tih in teman večer. Stokalo je po vsej dolini in poslušali so in so gledali —

Prišel je po cesti učitelj, napotil se je bil morda v krčmo. Tone ga je spoznal od daleč in je vztrepetal; spoznal ga je tudi učitelj.

»He, kaj pa ti tako pozno? Zakaj se ne odkriješ?«

Tone je stal pred njim in se je tresel in ni odgovoril.

»Kod si hodil?«

Jasno je bilo Tonetu, da ve učitelj natanko, kaj se je zgodilo.

»Zvonil sem!«

— Vse vedo, čemu bi se lagal? —

»In nato sem bil na podstrešju.«

»Že dobro! Idi spat!«

Učitelj je šel in se ni več ozrl, Tone pa je gledal za njim.

— Ni mu še hotel reči; toda v ponedeljek, v šoli, stopi predme in me vpraša naravnost. Kako bi bilo mogoče, da bi ne vedel, kako bi me drugače tako srepo pogledal? Kakor da bi mi bilo zapisano na čelu. —

Ulica je zavila na levo, spet so bile hiše ob potu in okna so se svetila, tam je bil že njegov dom.

Postal je v veži in nato je prijel za kljuko.

— Vstopim v božjem imenu, pa naj se zgodi karkoli. —

Izba je bila velika in neprijazna, stene so bile sive, gole, leseni strop je bil zakajen in črn. V kotu pod razpelom je sedela mati za mizo, svetiljka je gorela zaspano, olje je pohajalo. Tam zadaj, v mraku, je bila postelja na tleh; njegov mlajši brat je spal razgaljen in je smrčal. Od stene do stene je segala vrv in na vrvi se je sušilo perilo. Vzduh je bil gost in težak, dasi je bilo okno odprto.

»Kod si hodil tako dolgo?«

»V cerkvi sem bil.«

Mati ni vprašala dalje; vpirala je glavo ob dlan in je gledala v tla.

»Na mizi imaš kruha.«

Ni se ozrla nanj; Tone ji je poznal na obrazu, da je jokala.

— Tudi ona ve. —

Ustnice so se mu zgenile, izpregovoril je skoro na glas. Mati je vzdignila glavo.

»Zakaj ne ješ?«

»Nisem lačen.«

Pogledala ga je začudeno in plašno, ali takoj so se ji prikazale solze v očeh.

»Potrpi, Tone, vse bo še boljše, Bog bo pomagal . . .«

— Ničesar ne ve! — se je začudil. Ni slišala ničesar, ker je zmerom v svojih mislih in bi ne slišala, če bi kričalo in stokalo pod oknom. In kako čudne so njene misli. »Boljaše bo, Bog bo pomagal! . . .« Tone pa je vedel, da ne bo nikoli boljše. Prej je bilo morda mogoče, ali zdaj nikoli več. —

»Ob rojstvu sem te obljubila Bogu in zdaj te ne bo zapustil. Tako mi je pri srcu, da te bom videla pred oltarjem, ko boš novo mašo pel.«

Tonetu je bilo težko, da bi zajokal na glas. Tudi on je oprl glavo ob dlan in je gledal v tla.

— Prej morda, zdaj nikoli več! —

Luč je pojemala, čisto v senci je bil materin obraz, ali kadar je padla solza, se je zasvetilo.

»Ali ne maraš kruha, Tone?«

»Ne, mati; spat pojdem.«

Slekel se je in je legel na tla poleg brata, mati je upihnila luč. Slišal je še, ko je hodila po sobi, s počasnimi, tihimi koraki; in kadar je šla mimo okna, se je prikazala senca, kakor da bi šel zunaj sključen človek mimo.

— Ko bi mogel zdaj zaspati — je mislil Tone — in ko bi se zjutraj vzbudil in bi bilo vse samo sanje. In potem bi bilo vse boljše in Bog bi pomagal, mati bi bila vesela in vsega bi bilo dovolj. Da, jutri zjutraj že, v nedeljo, bi sijalo v izbo veselo solnce in na mizi bi se kadilo, dišalo bi po kavi, hlebec kruha bi bil zraven z lepo rumeno skorjo; napravljaj bi se v cerkev, mati pa bi nalivala kavo in govorila bi o novi maši . . .

Vročje mu je bilo, obrnil se je v postelji in vrgel odejo raz sebe.

— Nič več misliti na tisto, to bi bilo najboljše. Tako živeti, kakor da bi se ne bilo zgodilo in kakor da bi ne bilo nikoli nočejšnjega večera. Zatisnem oči, in ko jih odprem, je vse, kakor je bilo — ničesar ni bilo vmes . . . Morda se motim, nihče ni morda slišal in samo zdelo se mi je tako, da gledajo name in da mi očitajo. Nihče ne ve ničesar in tudi greh ni bil . . .

Zavzdihnil je, zrak je bil težak in vroč.

»Ali ne moreš spati, Tone?«

»Ne morem, mati!«

»Moli, pa boš zaspal; prekrižaj se!«

Tone se je prekrizal, ali moliti ni mogel, ni si upal; kakor da bi oskrunil z ustnicami svete besede in kakor da se je bil Bog obrnil od njega in ga ne mara poslušati. In ko je izpregovoril strahoma prvo sveto besedo, je sam ni več slišal in ne razumel.

— Tudi greh ni bil. —

V tistem hipu pa se je spomnil, kako je ubil Martin mladega psa. Tam zunaj ga je ubil, ob potoku, s kolom je bil po njem. Mlad pes je bil, lepe velike oči je imel in črno pego na čelu. Martin ga je ubil in ga je vrgel v potok, in ker je bil pes brez gospodarja, niso storili Martinu nič zlega, samo čez poldan je bil zaprt . . . Ali Tone je videl, ko je zamahoval Martin s kolom in je kričal od silne groze in je bežal . . .

Mahoma se je vzel v postelji in velik strah ga je izpreletel.

— Kako sem bil nepreviden, za božjo voljo! Tam sem jo pustil, čisto očitno, sredi podstrešja leži. In kdor pride, jo ugleda takoj, še iskati mu ne bo treba . . . Za božjo voljo! In na kupoli, ob durih je še vse krvavo, vse podstrešje je še krvavo! Tudi deska še leži tam in duri so odprte — kdor pojde mimo, se ozre noter in vse bo videl! —

Vzdignil se je, da bi se oblekel in šel. Ob oknu je bila senca.

»Kam, Tone?«

»Nikamor, mati; spati ne morem!«

Legel je spet in se je odel, ker ga je vročina minila in se je tresel.

— Saj je vse izgubljeno, čemu bi se zdaj mučil? Tudi na hlačah, na suknji je pač še vse krvavo; brizgalo je naokoli in morda se pozna celo na srajci, na rokah, na obrazu. —

In silen stud se mu je vzdignil v životu. Prijel je odejo in tiho, da bi ne slišala mati, si je brisal obraz in roke, drgnil je, da ga je bolelo, in nato je vrgel odejo daleč stran na znožje.

— Lepo sem napravil zdaj, z odejo sem se brisal! In jutri zjutraj bo vse krvavo! Da bi jo kam skrili, zakopali! —

Vzdignil se je z životom, ali omahnil je nazaj.

— Zdaj je vse izgubljeno! —

Ležal je mirno, toda kmalu se je zdrznil, oprl se je s komolcem ob odejo in je poslušal. Zastokalo je bilo, zaječalo od daleč — in stokalo je še zmerom, ječalo; bilo mu je, da se bliža, da hiti k njemu.

»Matil!«

Od okna je stopila senca.

»Zakaj ne spiš, Tone?«

Sklonila se je k njemu in ga je pobožala po obrazu.

»Ves mrzel si in poten.«

»Strah me je.«

»Moli, Tone, in zaspil!«

Prekrižala ga je in je vstala.

Tresel se je in slišal je sam, kako so šklepetali zobje.

— Zadremal sem bil že, sanje so bile . . . O Bog! —

Obrnil se je na postelji in je zatísnil oči. Ali komaj je zatísnil oči, se je izvil iz daljave, iz teme stokajoč, proseč glas. Tenak je bil od začetka in trepetajoč, ali bližal se je zmerom bolj in zmerom razločnejši je bil . . .

Strah ga je bilo, ali v strahu je bila že tudi zloba — odpirale so se durce tam — globoku v srcu in na pragu je čepela čudna žival in je mežikala z zelenimi očmi.

Tone je čakal, da bi prišlo bliže; čakal je in je poslušal napeto, s sklonjeno glavo in velikimi svetlimi očmi. Od one strani se je pač bližal glas, tam iz doline, kjer se je pogrezal kameniti klanec v temo. In napotil se je s hriba doli. Lezel je počasi in varno, ker je bil klanec zelo strm in ves posejan z ostrim kamenjem. Dolga je bila pot v temo, truden je bil in žalosten. Postal je, da bi poslušal, toda glej, zdaj se je oglasilo od nasprotne strani, prav od onega kraja, odkoder je bil prišel. In vračal se je trudoma, dihal je težko, zakaj strma je bila pot in vsa posuta z ostrim kamenjem, tako da so mu noge krvavele. Plezal je in je priplezal do vrha. Stal je na hribu, odkoder se je videlo daleč naokoli po neizmerno pusti pokrajini. Samo kamenje, kamenje, nikjer drevesa, ne zelene trave, niti samotnega osata. Pokrajina, ki jo je bil Bog proklel. In na nebu je bila čudna tema, niti zvezde niso svetile, tudi meseca ni bilo — tema je bila, in vendar je videl vse naokoli, kakor da bi bile dvoje svetlih luči njegove oči.

Poslušal je in oglasilo se je na oni strani, pod klancem, zastokalo je, zaprosilo — izgubilo se je bilo in je blodilo po neizmerni pokrajini, sredi noči in kamenja.

Treslo se mu je vse telo od strahu, od zlobe. Napotil se je in je plezal navzdol, stopal je varno, da bi se ne ranil, ker je bila pot strma in vsa posuta z ostrim kamenjem. Ali kakor je plezal navzdol, je bil glas zmerom tišji, komaj še ga je razločil iz tišine. In glas se mu je zdel znan, slišal ga je bil že nekoč — proseč,

stokajoč glas bolnega otroka, ki je lačen in izgubljen in čigar misli so brez upanja, kakor misli starca . . .

Stal je globoko pod klancem, legel bi in se sključil in zatisnil oči. Utihnil je bil rezki glas, ali tišina sama je bila glasna, donelo je zamolklo, kakor doni bron, ko je bilo kladivo že davno udarilo nanj.

Ozrl se je, kakor da bi ga bilo poklicalo, in glej, na hribu se je zasvetilo in hrib je bil hipoma čisto pred njim, iztegnil bi roko in posegel tja. Svetilo se je dvoje velikih oči in oči so gledale naravnost nanj. Sklonil se je niže — strah ga je bilo, od zlobe se mu je treslo telo.

»Idi, idi, vrag!«

Toda oči so strmele nanj, velike in svetle. Njegov brat je sedel pred njim, debel in neroden, in njegove oči so se svetile v čudni luči.

»Idi, vrag!«

Ali glej, oči so pričele mežikati hudobno, razlezel se je obraz in se je smejal prešerno, vse telo je trepetalo od komaj pridržanega smeha.

Tone se je sklonil, zgrabil je za mehki tilnik, polno pest mehke kože, in je udaril z desnico v obraz, naravnost na oči. Udaril je in nato je bil, zamahoval je enakomerno in z vso silo, sopel je težko, kolena so se mu tresla . . . Ali bratov obraz se je smejal neprestano, širok je bil in debel in lica so kipela od smeha.

Utrudil se je in je izpustil; padlo je zamolklo na tla in je ležalo mirno, toda oči so se svetile in obraz se je smejal.

Smejalo se je, ali ob istem hipu se je razlegel po tišini stokajoč glas, zajokalo je, kakor da bi bila zajokala noč sama. In zastokal je tudi Tone, zakričal. Zgrabil je telo, ki je ležalo mirno, zasadil je nohtove vanj, vzdignil visoko in zalučil. Letelo je po zraku v velikem kolobarju, padlo, zakotalilo se malo po klancu in obležalo. Stal je in gledal, in ko je gledal, so se mu smejale naproti velike svetle oči. Zakričal je od strahu, od zlobe, skočil je doli in je suval z nogami, sklonil se je in je bil, neprestano, neusmiljeno, dokler niso omahnile roke. Nato je zgrabil telo z obema rokama, vzdignil je in je zamahnil; okrogla glava je bila ob kamen in po kamenu je curljalo, tenek curek krvi je curljal po klancu, napravil si je strugo in je curljal v čudnih ovinkih v dolino, v temo . . .

Ugledal je ta črni potok, ki se je vil med kamenjem, in se je prestrašil in je izpustil razbito telo; padlo je v kri in zabrizgnilo je naokoli. Potok pa je rastel, že so se bočili majhni valovi, kri je padala preko kamenja in kamenje se je premikalo, kotalilo se je

po klancu. Od groze ni mogel premekniti nog, ni mogel kričati . . . Da bi skočil preko črnega potoka, ubežal! . . . A tam, glej, se je zgenilo telo, vzdignila se je glava in zasmejale so se mu v obraz vesele bratove oči . . . Opotekal se je, gazil je po krvi — klicale so ga strašne svetle oči, vabile. Ni se ozrl in ni videl, toda roke so našle desko, široko in debelo, hlotu podobno. Vzdignil je, zamahnil in ostri rob je padel z vso močjo naravnost na čelo, med oči, in bratove oči so ugasnile.

Izvil se je krik iz tišine, proseč in očitajoč; Tonetu so se zašibile noge, vzkriknil je in se je pogrezal v potok . . .

»Zakaj ne spiš, Tone?«

Tone je pogledal materi v obraz in je zajokal.

(Konec prihodnjič.)

Nebo žaluje.

Nebo odelo se je v črno haljo. —

Morda žaluje? Ah, Bog ve zakaj?

Odplavale so zvezde v temno daljo,
ne bode jih, ne bode jih nazaj!

V kopréno črno deva se odéla,
žaluje po ljubimcu — ni ji zvest . . .

In upov zvezda ji je otemnela,
da k ciljem več, ah, k ciljem več ni cest . . .

M. P. Nataša.

Jeseni.

Tam zunaj je tiho in mirno,
tam zunaj diha smrt
in listje pada in krije
naravo v rumeni prt.

Tam zunaj je smrt, a solnce
smehljaje se z neba gre,
kakor ti se smehljaš, ko za tabo
mi strto srce mre.

A. Gradnik.

G r e h.

Spisal Ivan Cankar.

(Konec.)

III.

Nedelja je bila, solnce je sijalo in Tone se je napravljajl v cerkev, da bi zvonil k jutranji maši. Truden je bil in zaspan; popil je kavo, kruh je spravil v suknjo in je šel. Ko je bil na pragu, se je vrnil v izbo, ali ko je odprl duri, ni vedel več, čemu se je vrnil.

»Kaj ne greš? Pozno je že.«

»Zbogom, mati!«

»Če ti je slabo, Tone, ostani doma in lezi! Vse rdeče oči imaš.«

»Nisem bolan . . . zbogom!«

In je hotel odpreti duri, toda vrnil se je hitro, stopil je k postelji, potegnjl je odejo z znožja in jo je razprostrl.

»Kaj pa delaš, Tone?«

— Nič ni bilo, neumen sem bil! — je mislil Tone, ozrl se je na brata, ki je spal mirno, in obšla ga je globoka groza. Bratove trepalnice so bile nekoliko odprte in skozi ozke presledke so gledale naravnost nanj bele oči.

»Zbogom, mati!«

Ko je šel, je stopila mati na prag in je gledala za njim; tudi on se je ozrl na ovinku, zamahnil je z roko in je zavil hitro na desno, na ono stran, kjer so se vzdigali iz doline pusti klanci.

Nedeljska in mirna je bila vas, v nedeljskem jutranjem solncu so se svetile hiše, se je svetila cerkev od daleč. Ljudi je srečaval poredkoma — ženske, ki so se bile napotile k maši iz daljnih hribovskih vasi in ki so šumele mimo njega v pisanih naščeperjenih nedeljskih krilih. Prišla je debela ženska z velikim molitvenikom v roki in ga je pogledala začudeno.

»Kaj nisi ti ministrant?«

Nič ni odgovoril in je šel dalje.

— Kako bi šele izpraševali, ko bi šel po veliki cesti! — si je mislil. Zdaj bi moralo pač že zvoniti in cerkovnik bo čakal. —

Skoro vesel čut ga je obšel, ko se je domislil cerkovnika. Tam pač stoji na pragu in gleda po cesti navzdol in čaka. »Presneti fant,

zaspal je! Ali bi ga prijel za ušesa!« Na sredo ceste je stopil in zdaj gleda, morda je del celo roko nad oči . . .

Kmalu ni bilo več hiš ob poti; samo tuptam še siromašna kočica, pol lesena in s slamo krita, duri zaprte in okna, kakor da bi bilo znotraj vse izumrlo. Nato pa se je vzdignil klanec strmo v hrib — na poti kamenje, robide ob poti in vsenaokoli tiha, žalostna pokrajina.

Zazvonilo je k jutranji maši. Tone je postal in je gledal doli na vas, ki je ležala v dolini bela, od rose in jutranjega solnca umita. Gledal je in breme na srcu je bilo težje.

Lepa je vas in vse je lepo na svetu, lepa je celo ta neizmerna žalostna pokrajina, in on je sam in težko breme leži na srcu, ne gane se, tišči ga k tlom . . .

Romal je križem po razvoženih kolovozih, po ilovnatih stezah preko lazov, po kamenitih klancih, ki so se vzpenjali v hrib, spuščali se v dolino. Spočetka so ga žulili črevlji, ki jih ni bil vajen in jih je obul samo ob nedeljah, toda kmalu ni več čutil nog, hodil je, koder so ga nosile. Solnce se je vzpenjalo hitro, trava se je sušila, zrak je bil miren in topel.

— Zdaj je maša pač že pri kraju! — je mislil in je šel počasi po neznanem samotnem klancu, ki se je bil vzdignil iz ozke globeli. — Cerkovnik je zvonil sam, morda je šel pogledat gori in je videl odprte duri. Morda ga je celo poklicalo, kakor je poklicalo mene . . . Naj bo v božjem imenu! —

Težko mu je bilo, ali žalost je bila mirna, ves strah je minil.

Ob klancu so rasle visoke robide in robidnice so bile že črne in sočne. Trgal je in zobal, skoro presladke in premehke so bile že jagode; ko je posegel v grm, da bi upognil težko polno vejo, se je oprasnil in kri se je prikazala na roki. Obrisal se je hitro z zelenim listom, zastudilo se mu je in šel je dalje.

Med lazi je bila živa meja iz samega leščevja. Stopil je s poti in je odgrnil veliko zeleno listje. Toda lešniki so bili večjidel še mehki in se niso dali robkati; robke so bile še zelene in sočne.

Od daleč je zapelo nerazločno, zatrepetalo je v zraku.

— Zdaj je že blagoslov, ljudje že vstajajo. —

Zbolelo ga je in ni pomislil nič in se je vrnil.

— Če me vprašajo, zakaj nisem šel k maši, pa povem vse po vrsti, naj se zgodi karkoli. —

Kakor da bi se mu nekaj zasvetilo, je zamežnil z očmi in strnil obrvi.

— Kaj bi se pač zgodilo? Kaj sem pač storil? —

Toda zasvetilo se je samo in je švignilo mimo.

— Naj se zgodi karkoli, zdaj je že itak vse izgubljeno.

Spomnil se je na kosilo. Zdaj že diši v kuhinji in mati stoji pred ognjiščem; v cerkev ne more, zato ker nima obleke; stoji pred ognjiščem, naočnike globoko na nosu, v rokah molitvenik. In izza naočnikov kapajo solze, Bog vedi zakaj . . .

Vračal se je in je bil že na hribu, odkoder se je videlo po dolini. Tam doli se je svetila velika cesta, kakor črna procesija se je vilo skozi vas in še onostran vasi so se pomikale črne gruče skozi dolino; od daleč se je videlo, kakor da bi stale mirno, samo včasih se je zasvetilo nekaj belega v solncu, svetla židana ruta.

Tone je zavil naravnost po stezah preko polja, da bi ne srečaval ljudi. Črevlji so bili mokri in blatni, tudi na obleki se mu je poznalo, da ni bil v cerkvi, in roke in ustnice so bile črne od robidnic.

Že je bil blizu doma, preskočil je plot in je šel preko vrta. Po stezi za plotom je prišel nedeljsko oblečen fant, postal je in je zaklical: »Potepal si se!« Tone se ni ozrl in je stopil v vežo.

Bilo je že blizu poldne, mati je čakala.

»Kakšen pa si, Tone? Kod si hodil?«

»Potepal sem se!« je odgovoril Tone in mati se je začudila.

»Kaj nisi bil pri maši?«

»Nisem bil. Zunaj sem bil, v lazih.«

Mati ga je pogledala in se je prestrašila. Videla je, da je bolan, in opazila je celo, da se mu noge tresejo. Ko je sedel za mizo, je bil majhen in ubog, kakor ga še ni videla. Tone je bil droben in slaboten, samo glava je bila nenaravno debela — čelo visoko in zelo vzbočeno, lica zabuhla, sive barve, oči so bile velike in so se svetile v čudni sivi luči. Nikoli ni bil Tone vesel, oči so gledale resno in srepo iz mladega obraza, tudi njegove besede so bile kakor besede starca in celo glas njegov je bil globok.

Mati se je prestrašila in srce se ji je stisnilo v nerazumljivi bolečini. Pred leti некоč je bil dejal zdravnik, da je Tone bolan, in ni mu verjela. Ali zdaj se je srečal njen plašni pogled s srepim njegovim in vsa je vztrepetala.

»Štruklje sem ti skuhala danes, zato ker si bolan.«

Tone se je razveselil štrukljev, toda mati se mu je zasmilila.

— Glej, tako je skrbela vse dopoldne, mislila je name. Bog vedi, kje je dobila denarja, da je skuhala štruklje. In da sem bolan, misli!

»Po kosilu pa ležeš, Tone; ves slab si in' oči imaš vse rdeče.«

Tudi Tone sam je začutil, da je truden in da bi spal . . . lepo zatisnil oči, in vse bi minilo, nič misli več, ne strahu.

Jedel je hitro in z veliko slastjo, po kosilu pa je splezal po vegastih, škripajočih stopnicah na podstrešje in je legel v seno.

Tam so bila odprta velika vrata in prav pod njim je bila cesta. Ljudje so hodili mimo, vsi nedeljsko oblečeni, smejali so se in razgovarjali veselo. Tudi na ono stran, na vrt, so bila odprta vrata in tam sta prišla včasih po stezi fant in dekle, roko okoli pasu, glava ob glavi . . . Glej, ljudje se imajo radi in so veseli.

V senu mu je bilo vroče in ni mogel spati; še težja mu je bila glava in pred očmi se mu je bleščalo, dasi je bilo solnce za streho.

Vstal je in je stopil pred odprte duri.

— Kaj bi se zgodilo, če bi skočil zdaj doli na cesto? Tako nizko je, da bi se komaj oprasnili. In čemu bi skakal? —

V tistem trenutku se je pripeljala mimo gosposka mestna kočija, gospod in gospa sta sedela v njej. Pripeljala se je mimo in je izginila v tistem hipu.

— Kam se pač peljeta? Pač daleč v svet, po velikih belih cestah, v mesto. In tam so visoke hiše, donebesni stolpi, čudo ob čudu je tam, in ljudje so gosposko oblečeni, hodijo veselo po širokih belih cestah in nič skrbi in nič žalosti in vsega dobrega dovolj. Tja bi šel človek in še dalje bi šel, do morja. In preko morja, neizmerne morja v beli ladji, zmerom dalje po velikem lepem svetu.

— Tako zaduhlo je tukaj; spal bi. —

Legel je in ni mogel spati. Oči so mu bile zatisnjene, ali slišal je vse, tudi če se je zgenila bilka v senu in najbolj razločno je slišal svoje žalostne misli. Ležal je dolgo in senca na sosednji hiši se je plazila zmerom višje; bilo je pač že pozno popoldne in zdavnaj že je bilo odzvonilo k litanijam.

Zaškripale so stopnice in Tone se je prestrašil. Prišla je mati, stala je vrh stopnic in v roki je držala skodelico kave in kos belega kruha. Tako plašen, ubog in poln ljubezni je bil njen obraz, da se je Tonetu zasmilila.

»Ali si spal, Tone?«

»Nisem, prevroče je.«

»Kave sem ti prinesla in kruha.«

Postala je in je čakala, da bi Tone izpregovoril in da bi potem morda sedla poleg njega v seno in da bi govorila, kakor sta govorila včasih, ko sta bdela pozno v noč in je bilo srce obema polno upanja.

Ali Tone je molčal, bolela ga je njena ljubezen.

»Jej, Tone, in potem malo zaspi! Tako nemirno si spal sinoči.«

— Ali morda vendar kaj slutiti? — je pomislil. Morda je kaj slišala, ko sem govoril po noči v sanjah. In zdaj ne ve natanko, rada bi po ovinkih spravila iz mene. —

Pogledal ji je pazljivo v obraz in srce mu je bilo nemirno.

»Kaj sem govoril v spanju?«

»Govoril si in kričal, pa ni bilo razumeti ničesar . . . Kaj se ti je sanjalo?«

»Pozabil sem!« je odgovoril malomarno, skoro neprijazno in se je obrnil v stran.

Mati je postala in nato je šla. Dokler so škripale stopnice, je ležal Tone mirno in se ni okrenil, ali vedel, da se je ozrla mati vrh stopnic in je čakala, da bi jo ogovoril. Ko so utihnili koraki v veži, je sedel in je popil kavo, polizal je tudi sladkor, ki je bil na dnu.

— Da bi se že znočilo! Kako počasi se mrači nocoj in kako nizko je še senca tam! —

Mračilo se je in na ulici je bilo živahneje, tudi na stezi za vrtom. Na podstrešju pa se ni shladilo; zadublo je bilo kakor prej in dišalo je zmerom močnejše po senu. Tone je stal pred vrati in je gledal na ulico; kadar je začul glasove spodaj, se je skrtil, da bi ga kdo ne opazil.

— Kako se smejó vsi! Starci so, pa se smejó kakor otroci, in glej, poljubujejo se celo tam za vrtom. Imajo pač vsega dovolj in nič jim ni treba misliti, ne skrbeti. Tudi jaz bi rad tako živel . . . in popeljal bi se v mesto, iz mesta še dalje, do morja, preko morja v beli ladji . . .

Hipoma so prišle sanje, lepe, vroče, polne solnca in pisanih barv. Prišle so, ali razveseliti ga niso mogle. Sanjal je in še v sanjah je zavzdihnil, zahropel. Breme je ležalo na srcu in se ni hotelo geniti.

— V tistem hipu, ko doseže senca vrh strehe, se odpravim. Bog vedi, če se je že kaj izpremenilo tam, če je še vse, kakor je bilo. Morda so duri še odprte, kakor sem jih bil ostavil, tudi deska je morda še na istem mestu. Samo pogledati bi bilo treba — takoj bom vedel, če je bil kdo tam ali ne. In potem bo jasno tudi vse drugo.

Mislil je naporno in težko je čakal, da bi dosegla senca vrh visoke strehe. Plazila se je počasi in Tone se je vselej oddahnil, kadar je izginila v senco nova vrsta opeke.

— In če bi bilo vse tako, če bi, postavim, nihče še nič ne slutil, nič ne vedel, potem bi se dalo pač še napraviti, vsaj čakati bi se dalo . . . Vse bi lepo pospravil, skrtil kam tisto mačko, očedil desko, obrisal kri — —

Ali vztrepetal je od studa in od groze, že od same misli so se mu šibila kolena.

— Vse je izgubljeno, nič se ne da več napraviti in vseeno je, če slutijo ali ne. —

Napotil se je; sosednja hiša je bila vsa v senci in sinje sence so plavale že tudi po nebu. Stopal je po stopnicah oprezno, tihotapsko, da bi ne zaškripale in bi slišala mati, ki je bila morda v veži.

— Preko polja pojdem in kadar pridem, bo že noč. —

Ovinek je bil velik — preko polja in travnikov, po blatnih stezah, preko jarkov, po holmu gori skozi smrekov gozd in od druge strani v vas, naravnost proti cerkvi.

Šel je hitro, po travniku je tekel, skakal je preko jarkov in kmalu je bil na holmu. Hladno je bilo tam, zrak je bil miren in blagodišeč. Videlo se je po vasi doli, kjer so se vžigale luči, in zdelo se mu je, da sliši vesele glasove.

— Tako žive mirno in nič jim ni na srcu. —

Tudi gozd je bil miren, prijazen, razprostiral se je na ono stran v daljavo, hrib se je vzdigal za hribom in sam tih, miren gozd. Tja bi šel človek, izgubil se in legel . . .

Navzdol je stopal bolj počasi, bal se je, da bi koga ne srečal.

— Samo da bi prišel varno do pokopališča in potem mimo zidu do vrat. Če ne stoje tam fantje in kade . . . ali če ne sedi pred farovškim vrtom cerkovnik in čaka, da bi zaklenil duri v zakristijo. Morda jih je že zaklenil, da bi prišel prej v krčmo. —

Prestrašil se je in je pospešil korake.

— Predolgo sem čakal, pot ni bila kratka in tega nisem pomislil. Ničesar ne pomislil . . . že takrat bi bil moral ravnati vse drugače. —

Plazil se je ob pokopališču in noge so se mu tresle od strahu. Nikogar ni bilo za cerkvijo in stopil je že hitro, da bi skočil s par koraki do duri, ko so mu noge odrevenele.

— Zdaj, prav zdaj je cerkovnik v zakristiji. Luč je prižgana. Tam stoji in pospravlja obleko in potem pojde pometat pred oltar . . . Kako bi se zdaj vrnil? Nocoj mora biti, drugače ne bo nikoli. —

In strah ga je hipoma minil, šel je mirno, prijel je za kljuko in je odprl.

V zakristiji je gorela sveča, skoro je že dogorevala in mehki vosek je lil po svečniku.

— Šel je že in je pozabil ugasniti svečo, tako se mu je mudilo v krčmo. Lahko bi se kaj vžgalo. —

Ugasnil je luč, nato je odklenil duri v cerkev; ključ je bil v ključalnici. Naglo, s sklonjeno glavo je stopal mimo velikega oltarja; ni pripognil kolena in tudi prekrižal se ni.

Plezal je po vijugastih stopnicah in dolga je bila pot, ovinek za ovinkom, nikoli ni bilo konca. Nič ni tipal ob zidu, ali noge so vedele pot, stopale so varno. Postal je pred okencem in je gledal po dolini; mirno je ležala vas tam doli, luči so gorele mirno nocoj, nobena ni vztrepetala; in zadaj so se vrstili hribi, v temno daljavo, do lepega neba . . . Tja bi šel človek, tja daleč . . .

Bil je pred durmi, odprte so bile. Toda domislil se je in ni prestopil praga, šel je po stopnicah dalje; ko je stopil, se je dotaknil vrvi in zaškripalo je zgoraj.

— Glej, čemu tratim čas? Precej bi bil moral storiti in zdaj lezem še gori! —

Toda vesel je bil na tihem, da je odložil za trenotek. Ko je stal pod zvonovi, je potrkal narahlo na veliki zvon; zazvenelo je zamolklo. Poslušal je in zvenelo je dolgo, počasi je romal glas v dolino in tam je pač stala mati in je slišala in se je začudila. Potrkal je močneje na mali zvon in zastokalo je, zatrepetalo. Zdaj se je pač zdrznila mati in je pogledala proti cerkvi . . .

— Čas je zdaj! —

Vračal se je hitro; spotaknil se je, ko je skočil preko trojih stopnic, padel je na kolena in zabobnelo je zamolklo, vrvi so se zgenile in zgoraj je zaškripalo.

Prestopil je prag.

— V božjem imenu zdaj, naj bo že karkoli. —

Ob durih je stala deska prislonjena.

— Ali sem jo bil prislonil, ali je nisem bil vrgel stran? —

Dotaknil se je in izpreletela ga je groza, ni je mogel prijeti. Šel je dalje, da bi poiskal telo; na kupoli se je svetilo, ali bil je bel kamen; skozi razbito šipo je sijalo nanj večerno nebo.

Tone je sedel na kamen, sključil je život in oprl glavo v dlani.

— Zdaj sedim in nisem opravil še ničesar. —

Vstal je in truden je bil, da bi se opotekel. Mimo obraza mu je prifrftal netopir, frfotal je okrog njega in nato je zletel skozi duri, kjer se je vzdigal zunaj veliki kameniti križ.

Počasi in omahovaje je stopal Tone, kamor je bil letel netopir; sključil se je, ko je prestopil prag, in ko je stal za velikim kamenitim križem na ozki, poševni kositrni strehi, se mu je zameglilo pred očmi, sedel je in je drsal počasi navzdol . . . navzdol . . .

